

บทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างภูมิปัญญาชาวบ้าน

The role of monks and enhancing local wisdom

พระสมุห์บัว ทีปธมโม

PhrasamuBua Dipadhammo

พระครูวัชรสุวรรณาท

Phrakhruwatcharaguwannathorn

พระครูวิรุฬห์วัชรธรรม

Phrakruwroonwatcharadhamm

วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phetchaburi Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: buapraroop@gmail.com

บทคัดย่อ

บทบาทพระสงฆ์ในอดีตมีความเกี่ยวเนื่องกันกับชาวบ้านมาโดยตลอด เพราะการดำรงชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายนั้น จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยชาวบ้าน เพราะพระสงฆ์เราเองต้องมีอาหารเลี้ยงชีพ และอาชีพของพระภิกษุสงฆ์นั้นก็คือการบิณฑบาตคืออาหารที่พระสงฆ์จะมีฉันได้ก็เพราะอาศัยญาติโยมใส่บาตรเป็นหลัก เมื่อพระสงฆ์อาศัยชาวบ้านเลี้ยงชีวิต พระสงฆ์จึงเล็งเห็นความสำคัญในการที่จะเข้าไปเสริมสร้างภูมิปัญญาให้เกิดขึ้น ตามแบบวิถีดั้งเดิมของเกษตรกรให้ทำแบบบรรพบุรุษที่เคยได้ทำกันมาเป็นเวลายาวนาน โดยการลงมือทำเองตั้งแต่เลือกฤดูกาลในการทำไร่ไถนา ต้องดูว่าหน้าไหนควรทำนา เพราะการทำนาต้องอาศัยน้ำ เราจึงจำเป็นต้องเลือกหน้าทำนาเป็นฤดูหน้าน้ำ เวลาไถเราต้องเปิดน้ำเข้านา การเพาะปลูกข้าวก็ต้องเลือกเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดีเอาไว้ทำการเพาะปลูก การไถก็ดี การคดก็ดี ต้องให้มีความพอดี และการดูแลในเรื่องของการใส่ปุ๋ย เพื่อบำรุงข้าว ใส่ยาก็ต้องเลือกยาว่าจะไม่ทำร้ายต้นข้าวหรือทำให้ข้าวเสียหาย เพื่อรักษาการทำนาทำให้คงอยู่สืบต่อไปทั้งลดรายจ่ายและสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในการทำเกษตรลงได้เป็นอย่างมาก และทำให้คุณภาพของชีวิตชาวนาไม่ต้องเจอกับสารเคมี และได้ผลผลิตที่ปลอดจากสารเคมีเป็นผลดีต่อตัวเกษตรกรและผู้บริโภค โดยยึดหลักเศรษฐกิจแบบพอเพียง ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน คนในสมัยก่อนนั้นเขามีความเมตตาต่อกันมาก เขามีอะไรเขาก็จะแบ่งปันกัน ตามสภาวะของโลกปัจจุบันโดยไม่ได้มุ่งเน้นกำไรเป็นตัวหลัก

คำสำคัญ: บทบาทพระสงฆ์, เสริมสร้างภูมิปัญญาชาวบ้าน

Abstracts

The role of monks in the past has always been related to the villagers. because of the life of the monks need to rely on the villagers because monks, we ourselves have to have food for a living And the monk's occupation is alms-giving, which is the food that monks can have because they rely mainly on their relatives to offer food to monks. when the monks live by the villagers The monks therefore saw the importance of strengthening their wisdom. In the traditional way of farmers, do it the way their ancestors have done for a long time. by doing it yourself from choosing the season of farming Must see which page should be farmed because farming requires water Therefore, we need to choose the front of the farm for the water season. When redeeming, we have to turn on the water into the fields. Cultivation of rice is to choose to collect good grain for planting, good redemption, good tying, good fit. and care in terms of fertilizing to nourish the rice You have to choose the drug that it will not injure the rice plant or damage the rice In order to maintain the cultivation of farming to continue, both reduce expenses and can save a lot of farming expenses. And make the quality of life of farmers do not have to face chemicals and produce chemical-free products that are good for farmers and consumers. by adhering to the principle of sufficiency economy According to the principles of Buddhism to create a society that is a society of generosity and generosity People in the old days were very kind to each other. He has what he has to share. according to the current world conditions without focusing on profit as the main

Keywords: The role of monks, enhancing folk wisdom

บทนำ

บทบาทพระสงฆ์ในอดีตมีความเกี่ยวเนื่องกันกับชาวบ้านมาโดยตลอด เพราะการดำรงชีวิตของพระสงฆ์ทั้งหลายนั้น จำเป็นต้องพึ่งพาชาวบ้าน เช่นอาหารที่พระจะนำมาฉันนั้นต้องให้ญาติโยมนำมาถวาย หรือพระสงฆ์ต้องออกไปบิณฑบาตจึงจะได้อาหารมาเลี้ยงชีวิต

เมื่อพระสงฆ์ได้รับความอนุเคราะห์จากชาวบ้านมาแล้ว ก็ต้องมีการตอบแทนให้กับชาวบ้านบ้าง เช่นเมื่อชาวบ้านมีความทุกข์เกิดขึ้นจากสถานการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง พระสงฆ์จึงจำเป็นต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา นั่น สมัยก่อนชาวบ้านมีการทำมาหาเลี้ยงชีวิต โดยการทำไร่ไถนามาเป็นอาชีพดั้งเดิม ตามท้องถิ่นที่สามารถทำกินได้ เมื่อมีผลผลิตออกมาชาวบ้านชาวไร่ก็มาการจัดสรรปันส่วนดังนี้ ส่วนที่ 1 ชาวบ้านนั้นเก็บผลไว้กินเอง ส่วนที่ 2 นั้นนำไปขาย ส่วนที่ 3 เอาข้าวไปแลกเปลี่ยนเป็นน้ำตาลบ้าง แลกเปลี่ยนเป็นผลไม้บ้าง เป็นต้น การได้ผลผลิตในการทำนั้นชาวบ้านได้ผลดีมาก เพราะการทำนาในอดีตนั้นชาวบ้านชาวไร่ใช้วัวในการไถเป็นหลัก ทั้งการใช้ปุ๋ยชีวภาพจากมูลสัตว์มาทำเป็นปุ๋ยเพื่อให้ลดค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงสู่โลกยุคอุตสาหกรรมมีนำเครื่องมือ เช่น รถไถเข้ามาใช้แทนวัว และใช้ปุ๋ยเคมีเข้ามาแทนปุ๋ยชีวภาพ ทำให้ได้ผลผลิตจากข้าวนั้นมีคุณภาพต่ำ เพราะข้าวที่ผลิตออกมามักจะมีสารเคมีปะปนมากับผลผลิตด้วย

พระสงฆ์จึงเห็นความสำคัญในการที่จะเข้าไปเสริมสร้างภูมิปัญญา ตามแบบวิถีดั้งเดิมของเกษตรกรให้ทำแบบบรรพบุรุษ เพื่อรักษาการทำนาทำไร่ให้คงอยู่สืบต่อไปทั้งลดรายจ่ายและสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในการทำเกษตรลงได้เป็นอย่างมาก และทำให้คุณภาพของชีวิตชาวบ้านไม่ต้องเจอกับสารเคมีและได้ผลผลิตที่ปลอดจากสารเคมีเป็นผลดีต่อตัวเกษตรกรและผู้บริโภค โดยยึดหลักเศรษฐกิจแบบพอเพียง ตามแนวหลักของพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันตามสภาวะของโลกปัจจุบัน โดยไม่ได้มุ่งเน้นกำไรเป็นตัวหลัก

ความเข้าใจที่ว่าพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย บำเพ็ญพรต ปฏิบัติภาวนาอยู่แต่ในอารามนั้น แต่ในความเป็นจริงพระสงฆ์ต้องมีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์อยู่เสมอ เพราะปัจจัยในการดำรงชีพของพระสงฆ์นั้นขึ้นอยู่กับชาวบ้าน ด้วยชีวิตที่ยังต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่น ที่เป็นชาวบ้านหรือคฤหัสถ์นั่นเอง จึงเป็นความจริงที่ต้องยอมรับว่า พระสงฆ์ไม่ได้หนีไปจากสังคมแต่ประการใด บทบาทหน้าที่ที่สำคัญของพระสงฆ์คือ การตอบแทนแก่ชาวบ้าน ซึ่งการตอบแทนแก่ชาวบ้านนั้น พระสงฆ์จะทำการตอบแทนอย่างไร แค่นั้น จึงจะเห็นสมควรเหมาะสม พอดีและพองาม ประเด็นที่ควรพิจารณาเพื่อกระตุ้นเตือนจิตได้สำนึกในการทำงานพัฒนาของพระสงฆ์ ที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ดังเช่น การมีส่วนร่วมประชุมเป็นประจำทุกเดือนในชุมชนอยู่ตลอด ในเทศกาลและประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่ไทยในเทศกาลสงกรานต์ที่เราเรียกกันว่ากุด 3 กาล 4 ทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน การเกิดพระเกียรติ เป็นต้น (Patumsawad, 2016) พัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความสามารถที่พึ่งตนเองได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (Phrakhrusamu Woravit Pasuko 2016) เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม พร้อมกับการพัฒนาความสัมพันธ์กับสังคมด้วยการพัฒนาการส่งเสริมกิจกรรมที่ดีมีคุณค่าให้ต่อเนื่อง และต้องยึดหลักการในการพัฒนาคือความเป็นกลางทางการเมืองเป็นผู้ให้สติและปัญญาแก่

สังคม และต้องอยู่ เหนือความขัดแย้งพร้อมกับการสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคม ด้วยการ ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นใหม่ในอนาคต (Kesanuch, S. 2016)

พระสงฆ์ คือ ผู้ซึ่งสละแล้วซึ่งภาวะความเป็นปัจเจกภาวะ แต่มีชีวิตเพื่อสังคหะภาวะ เพื่อชุมชนมีจิตวิญญาณเพื่อชุมชน ต้องมีความรู้สึกที่เป็นชุมชน (Community) เพราะชีวิตต้องมีความเกี่ยวข้อง มีการติดต่อสื่อสาร (Communication) กันตลอดเวลาถึงในสมัยโบราณด้วยแล้ว วัดหรือพระสงฆ์จึงกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชน บุคคลผู้จะมาบวชนั้นต้องเป็นผู้มีสภาพที่สูง (สถานะ) ทางสังคม และเมื่อลาสิกขา (สึก) ออกไปต้องไปเป็นนักปกครอง นักบริหาร หรือเป็นผู้นำทางศาสนาพิธี แต่ปัจจุบันนี้กับกลายเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เศรษฐกิจ หลังจากเมืองไทยเราได้นำแนวคิดพัฒนามาจากคำว่า (Development) ซึ่งเป็นของชาวตะวันตกมาใช้เป็นฐานในการพัฒนา มีความยุ่งยาก สลับซับซ้อน (Complexity) ในด้านของเงื่อนไขเหตุปัจจัยหากไม่มีการศึกษาเรียนรู้ความเข้าใจในเหตุปัจจัย เงื่อนไขให้รู้เท่าทันแล้ว คงยากที่จะแก้ปัญหาของชุมชน ของสังคม ที่ว่าในสังคมเรามีปัญหาโดยได้กล่าวให้มีคำพูดที่สัมผัส เพื่อให้จำง่ายแต่ไม่ได้หมายถึงเรียงความสำคัญก่อนหลัง เช่น ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเป็นพิษปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้านสังคมล่มสลายปัญหาด้านการศึกษาสับสนวุ่นวาย ปัญหาด้านการพัฒนาที่เลือนลอย หรือ ปัญหาด้านค่านิยมแบบบรอกอยบริโศค เป็นต้น

ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาหลักของสังคมไทยเรา ที่รอคอยการแก้ไขอย่างถูกต้องและจริงจังแม้จะแก้ไขถูกต้องแต่ถ้าขาดความจริงจังก็แก้ไขไม่ได้ และต้องแก้ไขอย่างต่อเนื่องอย่างเป็นระบบจึงจะสามารถจัดการแก้ปัญหาเหล่านี้ได้เพราะความเป็นโลกาภิวัตน์ และการรับเอากระแสโลกาภิวัตน์ที่ขาดภูมิคุ้มกัน สิ่งที่พัดพาไหลบ่ามาด้วยก็คือข้อมูลข่าวสาร เมื่อประชาชนของเราที่บริโภคข้อมูลข่าวสารที่ขาดความรู้ความเข้าใจอย่างเท่าทันกับข้อมูลข่าวสาร เมื่อขาดความรู้เท่าทันก็กลายเป็นการหลงข้อมูลข่าวสาร ไม่ได้เสพข่าวสารข้อมูลเพื่อการเรียนรู้แต่เสพเพื่อเพิ่มความหลงความมัวเมา (Phrakru Suntornthammasophon. 2017)

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์

พระสงฆ์คือ ผู้ที่ได้รับการอุปสมบทถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย เป็นผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอน และนำพระธรรมคำสั่งสอนมาสั่งสอนประชาชน และพระสงฆ์ยังเป็นผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนานอกจากนั้นยังหมายรวมถึงพระสงฆ์ เป็นผู้นำในด้านการบริหาร และพระสงฆ์ที่เป็นผู้ปกครองที่เราเรียกว่าเจ้าอาวาส พระสงฆ์เหล่านี้ล้วนมีหน้าที่และบทบาทแตกต่างกันออกไป ตามประสบการณ์ความรู้ความสามารถ บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์นั้นมีมากพระสงฆ์ในปัจจุบันพระสงฆ์ได้ทำหลายหน้าที่ในรูปๆ รูปเดียวกันในกรณีที่พระสงฆ์มีใ้ นักคิดและยังติดอยู่กับกระแสโลกพร้อมๆ กับสาธุชนทั่วไปพระสงฆ์เหล่านั้นพอใจต่อพิธีกรรมที่ทำให้เกิดความสุขสบายใจมากกว่าการสนใจศึกษาพระธรรม เมื่อเป็นเช่นนี้วัดกับพระจึงเป็นแหล่งบุญกุศลโดยวัตถุทาน ผู้คนส่วนหนึ่งที่นับถือพระพุทธศาสนา แต่ไม่รู้ว่าศาสนานี้มีหลักอย่างไร มีคำสอนสำคัญอันใด ธรรมเกียรติ กัณธ, 2542

บทบาทของพระสงฆ์ตามหลักธรรมและพระวินัย เช่น ปฏิบัติกิจวัตร 10 อย่างที่พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติ เพื่อรักษาความเลื่อมใสแห่งสาธุชนตามข้อ ดังต่อไปนี้

1. ลงอุโบสถ
2. บิณฑบาตเลี้ยงชีพ
3. สวดมนต์ไหว้พระ
4. กวาดอาวาสวิหารลานพระเจดีย์
5. รักษาผ้าครอง
6. อยู่ปริวาสกรรม
7. โกนผม ปลงหนวด ตัดเล็บ
8. ศึกษาสิกขาบทและปฏิบัติพระอาจารย์ หรือพระอุปัชฌาย์
9. เทศนาบัติ (แสดงอาบัติ)
10. พิจารณาปัจจุเวกขณะ

กิจวัตร 10 เหล่านี้เป็นกิจใหญ่ที่ภิกษุหรือกุลบุตรที่ได้เข้ารับการบรรพชาอุปสมบทจะต้องศึกษาให้เกิดความชัดเจนจำไว้เพื่อปฏิบัติสมควรแก่สมณสาธูปแห่งตนฯ พระครูอรุณธรรมรังษี (พระครูสมุห์เอี่ยม สิริวัฒนโณ) 2515 บทบาทที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรมแก่โลกในยุคปัจจุบันเพื่อเสริมสร้างสังคมให้เกิดความสุขร่มเย็นและความสามัคคีของหมู่คณะตลอดถึงการสร้างเสริมความรักความสามัคคีของคนในครอบครัวในสังคมของประเทศ ตามหลักพระพุทธศาสนา

1. ปุรัตถิมทิส คือ ทิศเบื้องหน้า หมายถึง มารดาบิดา
2. ทิกขินทิส คือ ทิศเบื้องขวา หมายถึง อาจารย์
3. ปังณิมทิส คือ ทิศเบื้องหลัง หมายถึง บุตรภรรยา
4. อุตตรทิส คือ ทิศเบื้องซ้าย หมายถึง มิตร
5. เหมฐิมทิส คือ ทิศเบื้องต่ำ หมายถึง บ่าว
6. อุปริมทิส คือ ทิศเบื้องบน หมายถึง สมณพราหมณ์

1. ปุรัตถิมทิส คือทิศเบื้องหน้า มารดาบิดา บุตรพึงบำรุงด้วยสถาน 5

(1) ท่านได้เลี้ยงมาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ

(2) ทำกิจของท่าน

(3) ดำรงวงศ์สกุล

(4) ประพฤติตนให้เป็นคนควรรับทรัพย์มรดก

(5) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

มารดาบิดาได้รับบำรุงฉะนี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์บุตรด้วยสถาน 5

(1) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว

(2) ให้ตั้งอยู่ในความดี

(3) ให้ศึกษาศิลปวิทยา

(4) หาภรรยาที่สมควรให้

(5) มอบทรัพย์ให้ในสมัย ที.ปา.อ. 273/150

2. (ทักขิณทิส) คือทิศเบื้องขวา อาจารย์ ศิษย์พึงบำรุงด้วยสถาน 5

(1) ด้วยลูกขึ้นยืนรับ

(2) ด้วยเข้าไปยืนคอยรับใช้

(3) ด้วยเชื้อฟิง

(4) ด้วยอุปัฏฐาก

(5) ด้วยเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

อาจารย์ได้รับบำรุงฉะนี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยสถาน 5

(1) แนะนำดี

(2) ให้เรียนดี

(3) บอกศิลปให้สิ้นเชิง ไม่ปิดบังอำพราง

(4) ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง

(5) ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย (คือจะไปทางทิศไหนก็ไม่อดอยาก)

3. ปัจฉิมทิส คือทิศเบื้องหลัง ภรรยา สามิพึงบำรุงด้วยสถาน 5

(1) ด้วยยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา

(2) ด้วยไม่ดูหมิ่น

(3) ด้วยไม่ประพฤตล่วงใจ

(4) ด้วยมอบความเป็นใหญ่ให้

(5) ด้วยให้เครื่องแต่งตัว

ภรรยาได้รับบำรุงฉะนี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์สามีด้วยสถาน 5

(1) จัดการงานดี

(2) สงเคราะห์คนข้างเคียงของผัวดี

(3) ไม่ประพฤตล่วงใจผัว

(4) รักษาทรัพย์ที่ผัวหามาได้ไว้

(5) ขยันไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง

4. อุตตรทิส คือทิศเบื้องซ้าย มิตร กุลบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน 5

(1) ด้วยให้ปัน

(2) ด้วยเจรจาถ้อยคำไพเราะ

(3) ด้วยประพฤติประโยชน์

(4) ด้วยความเป็นผู้มีตนเสมอ

(5) ด้วยไม่แก่งกล่าวให้คลาดจากความเป็นจริง

มิตรได้รับบำรุงฉะนี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยสถาน 5

- (1) รักษามิตรผู้ประมาทแล้ว
 - (2) รักษาทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว
 - (3) เมื่อมีภัย เอาเป็นที่พึ่งพำนักได้
 - (4) ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ
 - (5) นับถือตลอดถึงวงศ์ของมิตร
5. เกฎฐิมทิส คือทิศเบื้องต่ำ บ่าว นายพึงบำรุงด้วยสถาน 5

- (1) ด้วยจัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง
- (2) ด้วยให้อาหารและรางวัล
- (3) ด้วยรักษาพยาบาลในเวลาเจ็บไข้
- (4) ด้วยแจกของมีรสแปลกประหลาดให้กิน
- (5) ด้วยปล่อยในสมัย

บ่าวได้รับบำรุงฉะนี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์นายด้วยสถาน 5

- (1) ลูกขึ้นทำการงานก่อนนาย
- (2) เลิกการงานทีหลังนาย
- (3) ถือน้ำแต่ของที่นายให้
- (4) ทำการงานให้ดีขึ้น
- (5) นำคุณของนายไปสรรเสริญในที่นั้น ๆ

6. อุบริมทิส คือทิศเบื้องบน สมณะพราหมณ์ กุลบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน 5

- (1) ด้วยกายกรรม คือทำอะไร ๆ ประกอบด้วยเมตตา
- (2) ด้วยวจีกรรม คือพูดอะไร ๆ ประกอบด้วยเมตตา
- (3) ด้วยมโนกรรม คือคิดอะไร ๆ ประกอบด้วยเมตตา
- (4) ด้วยความเป็นผู้ไม่ปิดประตู คือมิได้ห้ามเข้าบ้านเรือน
- (5) ด้วยให้อามิสทาน

สมณะพราหมณ์ได้รับบำรุงฉะนี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยสถาน 6

- (1) ห้ามไม่ให้กระทำความชั่ว
- (2) ให้ตั้งอยู่ในความดี
- (3) อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม
- (4) ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
- (5) ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่ม

(6) บอกทางสวรรค์ให้ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : 11 หน้า :

อรรถ 3

สิ่งที่พระพุทธเจ้าสอน คือ ความจริงที่เป็นประโยชน์ ใช้แก่ทุกชีวิต นำไปสู่จุดหมาย ก็ควรจะพูดถึงประโยชน์และจุดหมายด้วย ลักษณะทั่วไปของพุทธศาสนาประการหนึ่ง ก็คือเป็นเรื่องของการดำเนินชีวิต หรือหลักการและวิธีปฏิบัติเพื่อเข้าสู่จุดหมาย ที่นี่ จุดหมายในทางพระพุทธศาสนาเราก็เรียนกันมาว่ามี 3 ประการ เรียกว่า อรรถ 3 ประการ นี้ ถ้าจะแบ่งตามระดับก็คงจะได้เป็น 3 อย่าง คือ วิ.มหา.4/32/37

1. ทิฏฐธัมมิกัตถะ เรียกกันว่า ประโยชน์ปัจจุบัน
2. สัมปรายิกัตถะ แปลกันว่า ประโยชน์เบื้องหน้า
3. ปรมัตถ์ หรือ ปรมัตถะ คือ ประโยชน์อย่างสูงสุด

ทิฏฐธัมมิกัตถะ ก็คือ ประโยชน์ปัจจุบัน หรือประโยชน์อย่างที่เราเห็นๆ เพราะทิฏฐธัมมะแปลว่า เรื่องที่เห็นๆ กันอยู่ เรื่องที่มองเห็นได้ในแง่กาละ ก็คือปัจจุบัน หรือถ้าพูดในแง่ของเรื่องราวก็คือเรื่องทั่วไป เรื่องการดำเนินชีวิต การเป็นอยู่ที่ปรากฏ เรื่องทางวัตถุที่เห็นกันได้ สภาพภายนอก เช่น การมีปัจจัย 4 มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย มีฐานะ มีลาภ มีเกียรติ มียศ มีสรรเสริญ เรื่องชีวิตคู่ครอง ความมีมิตรไมตรี อะไรต่างๆ ในชีวิตปัจจุบันนี้ ในชีวิตที่มองเห็นๆ กันอยู่ นี่เป็นประโยชน์ปัจจุบัน ซึ่งพระพุทธศาสนาก็สอน ว่าเป็นจุดหมายประการหนึ่งในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ หรือการปฏิบัติตามธรรมในพระพุทธศาสนา พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), 2531

สัมปรายิกัตถะ ก็คือ ประโยชน์ที่เลยออกไปหรือต่อออกไป สัมปราย แปลว่า เลยออกไป ก็หมายถึง เบื้องหน้า เลยออกไปไกลๆ ก็คือ ภพหน้าชาติหน้า จะไปเกิดที่ดีๆ ไม่ไปเกิดที่ชั่วๆ นี่เป็นประโยชน์หรือเป็นจุดหมายชั้นสัมปรายะ หรือถ้าไม่มองไกลมากอย่างนั้น ก็ได้แก่สิ่งที่เป็นหลักประกันชีวิตในเบื้องหน้าหมายถึงสิ่งที่ลึกเข้าไปทางจิตใจ คือ พ้นจากเรื่องทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การมีฐานะ ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ ชั้นภายนอกแล้วก็มาถึงเรื่องจิตใจ เรื่องคุณธรรมต่างๆ การที่จะมีจิตใจที่สุขสบาย ซึ่งท่านบอกว่าต้องมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ มีศรัทธา มีความประพฤติซึ่งทำให้มันใจตนเอง มีศีล มีจาคะ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีสุตะ มีความรู้ได้เล่าเรียนศึกษาและมีปัญญา มีความเข้าใจรู้จักสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง อะไรพวกนี้ นี่เป็นสิ่งที่ลึกซึ้งเข้าไปในจิตใจ ซึ่งเมื่อมีแล้วก็เป็เครื่องรับประกันชีวิตในเบื้องหน้าได้ทีเดียวว่า คติชีวิตจะเป็นไปในทางที่ดี นี่ก็เป็นจุดหมายประการหนึ่งในทางพุทธศาสนา ยกตัวอย่างเรื่องพระเจ้าปเสนทิโกศล สมัยหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศล ทางเสวยมากจนกระทั่งอ้วนอืดอืด พระพุทธเจ้าก็ทรงตกเตือน พระเจ้าปเสนทิโกศลถึงกับได้ทูลพระพุทธเจ้าว่าพระองค์นี้ทรงอนุเคราะห์ข้าพระองค์ ไม่เฉพาะเรื่องสัมปรายิกัตถะเท่านั้น ทรงอนุเคราะห์แม้แต่ในเรื่องทิฏฐธัมมิกัตถะด้วย

ส่วนปรมัตถะ ก็คือประโยชน์สูงสุด ถ้าพูดกันง่ายๆ ก็คือเรื่องนิพพาน หรือความมีใจเป็นอิสระ ความมีจิตหลุดพ้น มีจิตใจปลอดโปร่งผ่องใสเบิกบานอยู่ได้ตลอดเวลา เพราะปราศจากกิเลส จุดหมายนี้แบ่งเป็น 3 อย่าง หรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็น 3 ระดับ ซึ่งอยู่ในวงหรือขอบเขตของพระพุทธศาสนา เป็นลักษณะทั่วไปอย่างหนึ่ง ซึ่งช่วยให้ได้ระมัดระวังว่าเราจะสอนหรือแสดงหลักการของพระพุทธศาสนาอันไม่ใช่จะต้องจำกัดเอาอย่างเดียว เมื่อใครพูดถึงเรื่องระดับอื่น ประโยชน์ระดับอื่นแล้ว ไม่ยอมรับเลย บอกว่าอันนี้ไม่ใช่พุทธศาสนา มิใช่ออย่างนั้น พระพุทธศาสนาครอบคลุมได้ทั้ง 3 ระดับอย่างนี้ อนึ่ง ถ้าหากจะไม่แบ่งใน

แง่ระดับ จะแบ่งในแง่ประโยชน์ หรือจุดหมายที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เป็นด้านๆ ท่านก็แบ่งไว้อีก บอกว่าประโยชน์มี 3 อย่าง หรืออรรถะ 3 อย่าง คือ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2538

1. อัตตัตถะ ประโยชน์ตน
2. ปรัตถะ ประโยชน์ผู้อื่น
3. อุภยัตถะ ประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย หรือ ประโยชน์ร่วมกัน ชุ.ธ.25/11/13

คำสอนประเภทนี้ก็มีเน้นอยู่มากมายในพระไตรปิฎก เช่น เน้นเรื่องการไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนผู้อื่นก็แน่ละ แลไม่เบียดเบียนตนอีกด้วย พระพุทธศาสนาย้า ซึ่งอันนี้เป็นลักษณะที่แปลกบางที่เราไม่ได้สังเกต ท่านให้มองตัวเราไม่ใช่ในแง่ตัวตน แต่มองเป็นชีวิตหนึ่งเหมือนกับชีวิตทั้งหลาย ชีวิตคนอื่นเราไม่เบียดเบียนฉันใด ตัวเราในฐานะที่เป็นชีวิตหนึ่งซึ่งใกล้ชิดที่สุด ต้องรับผิดชอบก่อน เราก็ไม่ควรเบียดเบียนเหมือนกัน แม้แต่การจำกัดความ ความเป็นพาลเป็นบัณฑิต อะไรนี้ ท่านก็ให้มองดูที่การเบียดเบียนตน เบียดเบียนผู้อื่นหรือไม่ ต่อจากนั้นก็ขยายออกไปในระดับปรัตถะอย่างกว้าง เช่น สำหรับพระภิกษุสงฆ์สำหรับผู้ทำหน้าที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา คำว่า ‘ปรัตถะ’ ส.นิ.16/144/76 นี้ก็จะขยายออกมาในรูปที่ว่า พหุชนพิชิตาย พหุชนสุขาย เพื่อประโยชน์แก่พหุชน เพื่อความสุขแก่พหุชน ซึ่งคติเรื่องประโยชน์สุขแก่พหุชนนี้มากมายเหลือเกินในพระไตรปิฎก เช่นว่า พรหมจรรย์หรือพรหมจริย่นี้อยู่ยั่งยืนเพื่ออะไร ก็เพื่อประโยชน์สุขของพหุชน พระพุทธเจ้าส่งสาวกออกประกาศพระศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่พหุชน การกระทำเพื่อประโยชน์สุขของพหุชนนี้ก็คือ เรื่องปรัตถะในระดับสำหรับผู้ทำหน้าที่เกี่ยวกับสังคม หรือประโยชน์ที่กว้างไกลออกไป นี่ก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับจุดหมาย ส.ส.15/903/316

สรุป

พระสงฆ์กับการเสริมสร้างภูมิปัญญาชาวบ้าน ในยุคปัจจุบันจะเห็นได้ชัดว่าพระสงฆ์มีส่วนสำคัญในการให้ความช่วยเหลือประชาชนต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับประชาชนผู้ได้รับผลกระทบไม่ว่าจะเป็นด้านการประกอบอาชีพ หรือภาวะเศรษฐกิจที่มีความตกต่ำเนื่องจากสถานการณ์ ของโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสังคมยุคเทคโนโลยีตลอดถึงภาวะโรคโควิด 19 พระสงฆ์ก็มีบทบาทในการสร้างแรงจูงใจหรือให้กำลังใจ เช่น ช่วยเหลือด้านอาหารวัสดุที่จำเป็นต่างๆ ตลอดถึงเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ประชาชนผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ทั้งเป็นผู้ให้ธรรมะเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับประชาชนมีกำลังใจในการดำรงชีวิตให้พ้นวิกฤตจากสถานการณ์ปัจจุบันตามหลักของพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

- ธรรมเกียรติ กันอร, 2542 อ้างถึงใน พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง), บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน
ในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช, วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม (พระนครศรีอยุธยา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, 2561), หน้า 23.
- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม: 11 หน้า: 212 ข้อ: 266
- มนต์พิธีสำหรับพระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชนทั่วไป พระครูอรุณธรรมรังษี (พระครูสมุห์เอี่ยม สิริวัฒนโณ)
หน้า 177 โรงพิมพ์เรียงเรียงเพียรเพื่อพุทธศาสน์ จำกัด 105/95-96
- Kesanuch, S. (2016). The Monk Role Development for Resolving the Conflicts in Thai Social.
Dhammathas Academic Journal, 16(1), 227-249.
- Patumsawad, T. (2016). The participation of citizens in building strong communities Case
Study Community Don Muang Khong. Rajapark Journal, 10(20), 178-189.
- Phrakhrusamu Woravit Pasuko. (2016). The Monks with the Strengthening of the
Communities: A Case Study of Wat Sam Chuk, on the Western Site and the Eastern
Site, Journal of MCU Peace Studies, 4(sp1), 270-283.
- Phrakru Suntornthammasophon. (2017). The Roles of Monks and the Development of
Community. Retrieved September 25, 2017. From [https://www.gotoknow.org/
posts/300502](https://www.gotoknow.org/posts/300502).